

Магістр 2 року навчання

Фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СЕК'ЮРИТИЗАЦІЯ – ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ

Анотація. Визначено проблеми кредитного ризику при управлінні кредитним портфелем. Обґрунтовано впровадження сек'юритизації як одного з методів управління кредитним ризиком на рівні портфеля банківських позичок. Розглянуто найбільш актуальні проблеми впровадження в Україні ефективно функціонуючих схем сек'юритизації та запропоновано шляхи їх вирішення.

Аннотация. Определены проблемы кредитного риска при управлении кредитным портфелем. Обосновано внедрение секьюритизации как одного из методов управления кредитным риском на уровне портфеля банковских ссуд. Рассмотрены наиболее актуальные проблемы внедрения в Украине эффективно функционирующих схем секьюритизации и предложены пути их решения.

Annotation. The problems of credit risk in credit portfolio management were defined and the implementation of securitization as one of the methods for managing credit risk at the level of the bank loan portfolio was grounded. The most urgent problems of implementation of efficient securitization schemes in Ukraine were studied and solutions were offered.

Ключові слова: кредит, кредитний портфель, кредитний ризик, кредитоспроможність, методи мінімізації кредитного ризику, сек'юритизація.

Розвиток банківської системи України за останні роки характеризується динамічним зростанням обсягів кредитного портфеля, що спричиняє зростання рівня ризику банківського кредитування.

Надто ризикована кредитна політика банку є однією з основних причин, що призводить до його банкрутства. В умовах трансформаційного періоду вітчизняної економіки банки змушені постійно вдосконалювати стратегію та тактику своєї кредитної діяльності. Через це актуальним за сучасних тенденцій розвитку банківського сектору є аналіз і управління кредитним ризиком з метою зниження його рівня.

Проблеми управління кредитним ризиком та шляхи вдосконалення його методів досліджували такі відомі науковці, як: Александрова Н. В., М. Витвицький, А. Казаков, А. Рачкевич та ін. [1 – 4]. Проте питання щодо мінімізації кредитного ризику потребують подальших наукових досліджень і розробок. Зокрема, актуальною на сьогодні є розробка теоретичних пропозицій і рекомендацій з покращення методів мінімізації кредитного ризику, широке практичне використання яких допоможе банківській системі України підвищити ефективність діяльності всіх кредитних інститутів у процесі кредитування.

Саме тому метою даної статті є обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку у нестабільних умовах трансформаційної економіки, а саме сек'юритизації.

Перш за все, слід звернутися до визначення кредитного ризику. Під кредитним ризиком традиційно розуміють імовірність несплати позичальником основного боргу та відсотків, які належать до сплати за користування кредитом у терміни, визначені у кредитній угоді. У взаємовідносинах кредитора та позичальника предметом спільного інтересу є кредит. Із ним пов'язані протилежні за своєю суттю ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов'язаний віддати позику, як це вказано у кредитній угоді. Недотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками [1, с. 36].

Сучасна банківська практика сформувала різні системи запобіжних заходів щодо зменшення впливу кредитного ризику. Одним із таких заходів є відносно новий вид банківської діяльності – сек'юритизація.

Сек'юритизація – це випуск боргових цінних паперів, що забезпечені портфелем однорідних активів – наприклад, іпотечних кредитів зі схожими показниками "строк – доходи – ризик". Крім додаткового джерела фінансування, сек'юритизація активів дає змогу банку повністю або частково звільнитися від кредитного ризику за активами, узгодити потоки платежів за активами і пасивами, тим самим знизити процентний ризик і ризик дострокового погашення, розширити можливості залучення ресурсів на міжнародному ринку капіталу, підвищити прибутковість на власний капітал і дотримати вимоги щодо достатності власного капіталу (для банків) [3, с. 28].

Сек'юритизація поділяється на три методи:

класичний – використовуючи його, банк продає свої активи спеціалізованій юридичній компанії – SPV (special purpose vehicle), яка фінансує купівлю цих активів шляхом випуску цінних паперів на ринку капіталу. SPV має бути повністю відокремленою від первинного власника активів (банку), щоб не допустити включення її в консолідовану групу з фінансовою установою та уникнути можливих наслідків неплатоспроможності первинного власника акцій;

синтетичний – характеризується тим, що активи залишаються на балансі кредитної установи. Цей метод доцільно використовувати в тому випадку, коли пул активів формується з малоризикових кредитів і їх списання може погіршити якісні характеристики (нормативи) кредитного портфеля банку;

накопичувальний – завдяки простоті реалізації є найпопулярнішим серед невеликих банків. При застосуванні накопичувальної сек'юритизації банк формує кредитний портфель, а потім, відповідно до його обсягу, випускає облігації, які розміщуються серед іноземних банків. Видані кредити є безпосереднім

© Федяй О. В., 2013

забезпеченням за цінними паперами (фактично продаж позик не відбувається) [4, с. 23].

У процесі сек'юритизації беруть участь кілька сторін: банк, як ініціатор продажу пакету кредитів; компанія, яка займається емісією цінних паперів; гарант (страхова компанія); інвестори (фізичні чи юридичні особи), котрі купують цінні папери на ринку. Процедура сек'юритизації починається з того, що банк, який є ініціатором продажу кредитів, укладає договір з компанією, котра на загальну суму

сек'юритизованих кредитів робить емісію цінних паперів. Перед розміщенням пакету цінних паперів на ринку, компанія-емітент має здобути підтримку гаранта, який виконує функцію страхування емітованих цінних паперів. Часто така підтримка надається у формі урядових гарантій чи акредитивів великого банку. Відтак цінні папери розміщуються на ринку, а отримані від їх продажу грошові кошти починають надходити до гаранта та компанії-емітента, які передають їх банку-ініціатору.

Таким чином, банк отримує готівкові кошти на загальну суму пулу сек'юритизованих кредитів. При цьому банк продовжує обслуговувати ці кредити, тобто проводити розрахунки з позичальниками, отримувати кошти від погашення основної суми боргу та процентні платежі. Отримані грошові потоки банк направляє емітенту цінних паперів, який, у свою чергу, переводить їх інвесторам, тобто виплачує дохід за цінними паперами. Отже, потік грошових коштів починає надходити до інвестора, коли позичальники виплачують основну суму боргу та проценти банку-ініціатору.

Коли кредити сек'юритизовано, тобто перетворено в пакет цінних паперів, власність на ці кредити та відповідні потоки грошових надходжень переходить до інвесторів. Звідси походить і назва – перехідні цінні папери (passthrough securities). Прикладами сек'юритизованих активів є іпотечні кредити, автомобільні позики, кредити на придбання обладнання [5, с. 23].

В Україні першими механізми сек'юритизації активів почали використовувати банки з метою залучення додаткового фінансування на зовнішніх фінансових ринках. У 2007 році КБ "Приватбанк" сформував пул іпотечних кредитів та уклав угоду з емітентом облігацій про продаж права вимоги за ними на суму близько \$185 млн. А у травні 2008 року "Приватбанк" провів розміщення на міжнародному ринку облігацій, забезпечених портфелем автокредитів [5, с. 24].

Сек'юритизація банківських активів як ефективний сучасний фінансовий механізм управління кредитним портфелем українських банків має великі перспективи. Зокрема, якщо йдеться про таку проблему, як розриви в термінах, на які залучаються депозити і видаються кредити, то використання сек'юритизації може стати дієвим інструментом забезпечення фінансової стабільності банківських установ. Адаже вкляди населення, у кращому разі, акумулюються на рік-два, тоді як кредити надаються на 20 – 30 років. Таким чином, поки позичальник забезпечить повернення отриманих кредитів банку, необхідна активізація додаткових зусиль щодо залучення кожного разу нових депозитів. Сек'юритизація ж надасть можливість усунути розриви в термінах, оскільки цінні папери, що випускаються, приблизно, мають ту ж саму тривалість, що і банківські активи, якими вони забезпечені.

Разом із тим, розглядаючи практичні можливості реалізації угод щодо сек'юритизації банківських активів в Україні, необхідно відзначити ті проблеми, які супроводжують діяльність банківських установ у процесі використання відповідних інструментів, а саме: терміни залучення ресурсів на західних ринках набагато довші, ніж на українському ринку; іпотечні кредити і автокредити в Україні значною мірою видаються в доларах США, і банкам доведеться брати на себе валютний ризик при сек'юритизації в Україні; відносна дешевизна ресурсів на західних ринках порівняно із вітчизняними умовами залучення коштів; закони про банкрутство і цінні папери недостатньо юридично підтримують сек'юритизацію в Україні порівняно із західними країнами; в Україні відсутні нормативні документи про використання окремих рахунків для потоків платежів по сек'юритизованих іпотечних кредитах, відділених від решти платежів; в українському законодавстві до цього часу не визначено статус SPV (Special Purpose Vehicle), спеціальної юридичної особи, що має створюватись як неприбуткова організація із відповідними гарантіями від банкрутства; в Україні відсутня достатня кількість інвесторів, які б змогли інвестувати кошти у цінні папери, випущені в процесі сек'юритизації банківських активів [6, с. 143].

Таким чином, однією із найбільш актуальних проблем упровадження в Україні ефективно функціонуючих схем сек'юритизації банківських кредитних портфелів залишається нерозвинута законодавча база. Отже, необхідно розробити загальний закон про сек'юритизацію, завдяки чому буде можливо за допомогою випуску цінних паперів рефінансувати договірні грошові вимоги, у тому числі ті, що витікають із договорів кредиту, зовнішньоторговельних контрактів, договорів оренди, платежів юридичних і фізичних осіб та інших форм договірних відносин, що стосуються банківської діяльності.

Сек'юритизація вимагає високого рівня стандартизації кредитів. Проте конкуренція змушує українські банки нехтувати стандартами і видавати кредити, керуючись непрямими доказами платоспроможності позичальника, зменшувати вимоги щодо першого внеску тощо. Через це кредитні портфелі українських банків є різноманітними, що не сприяє поширенню сек'юритизації.

Проаналізовані можливості та перспективи використання сек'юритизації банками України дають змогу зробити висновок про те, що механізм сек'юритизації в найближчому майбутньому може стати одним із найбільш ефективних методів щодо управління ризиками кредитного портфеля, а також отримання додаткових прибутків.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Александрова Н. В. Понятие и виды секьюритизации / Н. В. Александрова // Финансы и кредит. – 2007. – № 5. – С. 36–42. 2. Витвицкий М. Синтетическая секьюритизация как инструмент управления кредитным риском / М. Витвицкий // Вестник Ассоциации Белорусских Банков. – 2008. – № 31. – С. 17–19. 3. Казаков А. Секьюритизация активов – эволюция института / А. Казаков // РЦБ. – 2003. – № 19. – С. 26–36. 4. Рачкевич А. Ю. Секьюритизация: характерные признаки и определение / А. Ю. Рачкевич, И. А. Алексеева // Деньги и кредит. – 2008. – № 8. – С. 22–31. 5. Бобиль В. Сек'юритизація банківських активів у контексті управління портфельним кредитним ризиком / В. Бобиль, М. Соловей // Вісник НБУ. Серія: "Фінансовий ринок". – 2010. – № 1. – С. 22–25. 6. Костюченко В. М. Управління кредитними ризиками у комерційному банку / В. М. Костюченко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". – 2010. – № 1. – Т. 1. – С. 141–147.